

A.F.Th van de Heijden, Vallende Ouders (De Tandeloze Tijd deel 1), Amsterdam, 1990. p.277-278

Als altijd waren we op weg, schijnbaar van niets naar nergens, al was het dit keer niet over een vlakke maar door zoiets als een tunnel, gevormd door twee rijen loofbomen. Ze stonden zo dicht opeen, dat hun kruinen vergroeid waren. En boven de smalle weg hadden deze twee immense hagen van loof zich ook nog eens met elkaar verstrengeld, waardoor het idee van een galerij ontstond. De stammen waren recht als pilaren. Elke tweede boom droeg een wit merkteken op zijn bast, waarschijnlijk om aan te geven dat hij voor hun aller bestwil geveld zou worden.

Het getemperde licht kwam van rechts waar de zon, oranje als een sinaasappel maar minder pokdalig, laag boven de weilanden hing. De schaduwen van de stammen, hier en daar in elkaars verlengde, reikten tot ver over de akkers links.

Het wegdek, middeleeuws bol, liep naar beide kanten sterk af. Twee elkaar tegemoetkomende auto's zouden zich op gevaar van kantelen met hun buitenste wielen in de berm moeten begeven.

Het was de weg die, door de Dommelvallei, van Son en Breugel via Nederwetten, Nuenen en Eeneind naar Geldrop voerde. Nu eens liep hij parallel aan het riviertje, dan weer boog hij zich er vanaf, om het vervolgens via een brug te kruisen. De weg was bijna even grillig als de loop van de Dommel, maar verslingerd als zij aan elkaar waren, wisten zij elkaar steeds weer te vinden. Mariëtte en ik hadden de hele middag met onze neefjes en nichtjes in de buitenlucht gespeeld, terwijl de groten binnenshuis feest vierden. Een Eerste Heilige Communie was voor volwassenen altijd een goede aanleiding om hem eens flink te raken.

Ook mijn vader had zich kennelijk niet onbetuigd gelaten, want hij moest door familieleden op zijn NSU geholpen worden. 'Gaat het, Altje?'

Egbert was de enige die niet lachte om de dronkenschap van zijn broer. 'Zou je dat nu wel doen,' zei hij, 'met twee kinderen achterop?'

Zijn bezwaren werden door de anderen weggewuifd. 'Zo'n kalme weg... haast geen verkeer...' De aangesprokene zelf gaf geen antwoord. Hij zat daar zoals ze hem neergezet hadden: schrijlings op zijn brommer, voeten aan de grond, hoofd tussen de schouders getrokken. De stijve imitatieleren jas deed hem nog roerlozer lijken. Het voorwiel van de NSU was naar de poort gericht. De man wachtte gelaten tot hij een duwtje zou krijgen.

Egbert vroeg om mijn zakdoek, waar hij vervolgens enkele muntstukken indeed, ongeveer op de wijze van een goochelaar: in het holle van zijn hand, maar zonder ze definitief te laten verdwijnen. Ten slotte bond hij de snotlap dicht.

'Straks thuis samen delen,' zei hij, terwijl hij door ging met knopen leggen tot de zakdoek in een harde knoedel was veranderd. Maar zijn manier van doen miste de normale, ontspannen plagerigheid. Er was iets gekwelds in zijn handen die de punten van de lap in steeds ingewikkelder knopen draaiden. Eerder dan een grap leek het een methode om tijd te winnen. Het harde ding stopte hij in mijn broekzak, waarna hij me een zoen gaf.

Ik klom achterop de brommer en schoof mijn benen in de fietstassen, zoals me geleerd was. Toen werd mijn kleine broertje tussen mij en de massieve

rug in gehesen. We kregen een zetje van de familie en reden de poort uit, onmiddellijk gevolgd door de fiets waarop mijn moeder en Mariëtte zaten. Sinds de aanschaf van de NSU was het mijn vaders gewoonte mijn moeder voort te duwen: een verboden handeling, waarmee hij een bekeuring riskeerde. Om het risico zo klein mogelijk te houden zag hij er binnen de bebouwde kom in ieder geval vanaf.

Na een paar keer de Dommel te hebben gekruist werd de weg via een ophaalbrug over het Wilhelminakanaal heen geleid. Normaal ging mijn vader, na een blik over zijn schouder, pas aan de overkant, waar geen bebouwing meer was, naast mijn moeder rijden. Hij legde dan een hand op haar rug, mijn moeder trapte nog even mee en hield ten slotte haar voeten stil, zodat vijf mensen zich op één hulpmotor verplaatsten.

Die avond was hij lang voor we de kanaalbrug bereikt hadden, naast haar gaan rijden. Hij keek niet eens over zijn schouder om te zien of er mogelijk een politiewagen in aantocht was... Mijn moeder protesteerde, eerst nog sussend, maar allengs heftiger.

'Ach nee, laat maar... je hoeft me nu niet te duwen. Nu niet. Blijf maar gewoon achter me rijden. Of rij voor mijn part alvast vooruit. Maar geen geduw vandaag. Laat los, vooruit... Los, zeg ik!'

Maar de hand bleef in haar rug klauwen. Hij lag daar niet plat, als anders, maar kromde zich, en verplaatste zich voortdurend, vol onrust...

De brug stond niet omhoog. De wachter tikte aan zijn pet: we konden doorrijden naar de overkant, waar de weg zich sterk versmalde.

Hoorde hij een auto naderen, dan gaf mijn vader mijn moeder, alvorens achter haar te gaan rijden, altijd een harde duw, zodat ze verderop pas weer hoefde te trappen. Doorgaans kon hij zich opnieuw bij haar voegen terwijl de fiets nog aan het uitdrijven was. Maar nu bleef hij haar bij de nadering van een auto voortduwen. Alleen na langdurig geclaxonneer nam hij gas terug, niet dan na haar een geniepige por te hebben gegeven, die de fiets gevaarlijk deed slingeren.

Bedekt door de zwarte imitatieleren jas leek zijn rug massief als een rotsblok. Er viel niets van af te lezen.

Het aanhoudend protest van mijn moeder deed hem steeds meer aan haar kleven. Te midden van dat rustige, in zichzelf verzonken landschap vormden we een slingerende, hobbelende mensenkluwen op vier wielen. Alles aan en rondom ons omarmde elkaar-niet teder, maar wurgend. Mijn vaders hand klauwde in mijn moeders rug... Vlak onder die tastende, knijpende hand lagen Mariëttes armen om haar middel... Ik had de mijne onder de oksels van mijn broertje door gestoken, terwijl ik met beide handen het imitatieleren ceintuur vasthield, het kereltje zo voor vallen behoedend. Zelf had het de armpjes tot over de ellebogen in zijn vaders jaszakken gestoken. Het hoofd lag met een wang tegen de harde, gladde rug. Onze blote benen lagen in de fietstassen tegen elkaar aan... En boven ons omarmden elkaar de bomen, steeds hechter, ze trokken elkaar omlaag, raakten ons bijna... Het was verbazingwekkend dat we ons in een dergelijke wurgende houding, in zo'n verstikkende atmosfeer nog konden verplaatsen. Het Nsu-motortje zong als water in een ketel.

Voor het eerst dat jaar was ik lang achtereen in de zon geweest. De beginnende avondkilte streek over mijn blote armen en knieën, waarvan ik de gloeiende huid voelde krimpen. In de fietstassen begonnen mijn benen,

die ik niet kon bewegen, stijf en gevoelloos te worden. De gespen drukten in mijn billen. Ik durfde niet te gaan verzitten: mijn vader had immers maar één hand aan het stuur...

Toen hij zijn hand met gespreide vingers weer tegen de rug van mijn moeder had geplaatst, begon zij opnieuw te protesteren, zacht dit maal, om hem niet nog meer te tarten.

'Bert,' klonk het smekend, 'het is echt niet nodig, Bert. Je hebt er een paar op en... volgende keer maar weer, Bert. Toe nou. Je hebt twee kinderen achterop.'

Daar was de ruïne al.

Eindelijk kwam er een antwoord uit de zwarte jas. 'Lig nou toch niet te zeveren,' zei mijn vaders tweede stem, zijn dronkemansstem. 'En dan heb ik er een paar op... wat dan nog? Dacht je nou echt dat ik niet kon rijden?

Meid, met losse handen nog wel.'

'Als je dat maar uit die botte harses laat... idioot!'

'Kijk dan...'

Kennelijk liet zijn ene hand het stuur daadwerkelijk even los, want mijn moeder riep: 'Man, ben je wel goed wijs! Je hebt twee kinderen achterop! Idioot!'

'Zeg nog 's dat ik het niet kan... Zeg het dan. Kom op. Nou?'

Ik zeg niks. Ik zeg alleen dat je twee kinderen achterop hebt...'

'Kiekt dan! Kiekt dan...!' Terwijl zijn rechterhand tegen mijn moeders rug bleef liggen, zag ik zijn linkerarm een paar keer achter elkaar omhoog gaan en telkens een tijdsfractie langer in de lucht hangen. 'Kijk dan... Ik kan meer dan jij denkt. Veel meer. Kiekt dan... Ik rij desnoods mi losse haand naar huis.'

Mijn moeder keek nu steeds panischer van het bromfietsstuur naar de weg en van de weg weer naar het stuur...

'Zeg dan dat ik het niet durf... Zeg het dan, godverdomme!'

'Nee, dat zeg ik niet. Laat me los. Denk om de kinderen.'

'Kiekt dan! Kiekt dan!'

Het volgend moment bleek de aarde, die de hele tijd bezig was geweest zich onmerkbaar langzaam van de zon te verwijderen, een kwart slag ineens gedraaid. En stond meteen stil ook.

Tijdens deze abrupte draai hoorde ik, honderden malen versterkt, het geluid van een leeg conservenblik dat met één voet-stamp wordt vertrappt.

De weg had zich naar ons opgericht als een muur en ons een dreun verkocht en daar stonden we nu: dicht opeen gepakt plat er tegenaan gedrukt... Maar met een kracht even groot als die me had neergeworpen veerde ik weer terug... een tennisbal tegen een blinde muur geslagen... en vloog op mijn moeder toe...

Ze stond bevroren naast haar fiets en keek met een soort doodshoofd over haar schouder. De ogen waren plotseling nog dieper weggezonden, de gezichtshuid leek perkament en ook uit de lippen was alle bloed weggetrokken. Mariëtte zat nog op de bagagedrager, zich vasthoudend aan het zadel, angstig omkijkend.

Zonder tactiek, zonder overleg, louter instinctmatig moest ik me uit de fietstassen hebben losgerukt, een dier dat het onmogelijke presteert: zich van zijn val ontdoen. Ik gehoorzaamde alleen nog aan wat haar bezorgdheid van me gemaakt had. Het enige waar ik me van moest verlossen: haar angst,

die te groot voor haar was... die ze zich niet kon permitteren in haar nederigheid... Om die reden moest ik altijd overal ongeschonden uit te voorschijn komen, moest ik koste wat kost zien het te overleven: ze mocht niet bezwijken onder haar onbescheiden angst.

Met gespreide armen, los van de grond, suisde ik op mijn moeder af en wat ik gilte, niet minder dan een schreeuw van triomf, zou voor eeuwig tegen mij gebruikt kunnen worden.

'Moesje! Moesje! Ik heb gelukkig niks!'

Zo bood ik mezelf, gaaf gebleven, haar aan. 'Moesje! Moes-je...!' Maar haar blik luidde het uur van de waarheid, want vanuit het asgrauwe gezicht met de naar binnen getrokken lippen keken de ogen rakelings over me heen naar het hoopje ellende dat ik, in mijn hysterische opluchting, aan zijn lot had overgelaten. Als een vlieg tegen glas botste ik tegen mijn moeders blik op en vlak voor haar kwam ik abrupt tot staan. Juist toen mijn triomfantelijke kreet haar angst had moeten vernietigen, was ik lucht voor haar!

Versuft draaide ik me op mijn hakken om en keek met haar mee. In me groeide de schaamte al.

Daar lag mijn vader, zijn gezicht van ons afgekeerd. Zijn bovenlichaam had zich tegelijk met het bromfietsstuur een halve slag omgedraaid. Hij moest nog geprobeerd hebben het vast te grijpen en te bedwingen.

Van achter de roerloze kolos in imitatieleer kwam nu mijn broertje te voorschijn geklauterd, huilend het linkerarmpje verdraaiend om de schaafwond aan de elleboog op te nemen. Bij het zien van de rauwe plek begon het kind nog harder te schreeuwen. Geen oog van de gestrekte arm afhoudend kwam het struikelend en zich zijwaarts bewegend op ons toe. De man bleef liggen waar hij lag. De auto die hem de genade-wals had moeten geven, werd kilometers terug opgehouden aan de kanaalbrug, die omhoog stond ten einde een Belgische aak door te laten. Want ik had nog een lang gevecht met hem voor de boeg.-- De boot voer tergend langzaam, met grote diepgang. De bestuurder van de auto was uitgestapt en liep met de handen in de zakken te ijsberen. 'Godverdomme, altijd hetzelfde gekloot hier.' Niet wetend dat hij verderop nog langer opgehouden had kunnen worden. Hij droeg een zonnebril en een zijden shawltje. Toen hij eindelijk kon wegrijden, opengewerkte autohand-schoentjes weer aan, tikte de brugwachter glimlachend aan zijn pet.

Rillend stonden we met ons vieren bijeen-te staren naar het bewegingloze lichaam, dat met één been onder de brommer lag. Het hoofd had zich bij de val diep in de kraag teruggetrokken. Alleen de bleke plek op de kruin, waar het al kaal werd, was zichtbaar. Niemand zei iets. In mijn keel voelde ik de verschrikkelijke woorden branden die ik zojuist gegild had.

'Vooruit,' wist eindelijk mijn moeder uit te brengen. 'Albert, doe iets. Ga eens naar je vader... kijken hoe het met hem is. Vlug dan. Het is nog altijd je vader...'

Ze gaf me zo'n harde por in de rug, dat ik om mijn evenwicht te bewaren wel een stap voorwaarts moest doen.

Aan de overkant van de weg stond nog altijd het houten keetje waar we eens met ons vijven voor de regen hadden geschuild. Niet binnen, want de deur zat met kettingen en hangsloten dicht, maar aan de buitenkant, tegen de wanden gedrukt. Het was niet meer als opslagruimte van gereedschappen in gebruik, maar deed al jaren dienst als reclamezuil.

Terwijl we zo naar onze gevelde kostwinner stonden te staren, gleed de schaduw van een boom van het schuurtje af. Met zijn laatste krachten boorde het zonlicht zich in twee hagelwitte aanplakbiljetten, die een wielconcours aankondigden. Onwillekeurig keken we alle vier even op naar die verblindende vlek. De affiches waren over de schilferige resten van verjaarde berichten heen geplakt. Het eerste biljet dat me er was opgevallen, had een circus aangekondigd. Zelfs nu nog, vier, vijfjaar later, waren fragmenten van de optredende dieren te zien. De zon belichtte een nog bijna gave schimmel met een pluim op zijn hoofd.

Het huisje had geen vensters. Wel was in het dak een vierkante opening uitgespaard, waar ik vroeger, als we er voorbij kwamen, de kop en de lange nek van een giraffe verwachtte te zien verschijnend.

Er ontstond nu enige beweging in het zwarte blok. Mijn vader richtte zich op... eerst met behulp van een elleboog, maar al gauw was de arm gestrekt. Langzaam, theatraal bijna, kwam de man stukje bij beetje omhoog... worstelde nog even met het bliken gevaarte... en liet vervolgens, op de knieën gezeten, wat bloederig speeksel vallen. De lange haarsliert die 's morgens over het kale kruintje werd gekamd, hing voor zijn gezicht, tot op de kin.

Eenmaal rechtop begon de man verdwaasd om zijn bromfiets heen te strompelen. Pas nadat hij de bocht van het achterwiel genomen had, kregen we zijn gezicht te zien. Voor zover niet met bloed overdekt, was het grauwegeel: een Christus op een driesprong.

Toen hij zich bukte, uiterst moeizaam, en aan de NSU begon te sjoeren, snauwde mijn moeder: 'Laat dat ding nu maar liggen'... Doe liever eerst iets aan dat bakkes.'

Nu was het haar beurt om te bijten, want in een vernederender houding had ze hem nooit op de knieën gehad. Op zulke momenten joeg zij me meer schrik aan dan hij—alweer: omdat de triomf en de superioriteit en de wraak waar ze zich in verlustigde te groot waren voor haar nederigheid.

Gedwee liet de man het rijwiel weer zakken en wankelde naar de dichtstbijzijnde boom. Hij tastte als een blinde voor zich uit met zijn hand, die een paar maal langs de bast afgleed alvorens houvast te vinden. Zo bleef hij tegen de stam staan leunen. Het bloed rolde in dikke druppels van zijn gezicht op zijn jas, waar het eindeloos doorrolde, want namaakleer absorbeert niet. Hij vermeed het naar ons te kijken.

De vrije hand die hij in zijn zak had gestoken, kon ik zien beven door de stijve stof heen. Toen het gezochte niet gevonden werd, begon de man onhandig als een eenarmige zijn jas los te gespen, j-jij vorderde langzaam, terwijl het bloed steeds overvloediger van het 'bakkes' lekte.

'Een zakdoek,' beet mijn moeder, die kennelijk begreep waarnaar de hand op zoek was. 'Wie heeft er een zakdoek voor zijn vader?... Nou, komt er nog wat van?'

Niemand had er een.

'We hebben er thuis honderden. Kasten vol. En uitgerekend nu...'

Ik bracht de harde knoedel van oom Egbert te voorschijn.

'Openmaken,' gebod ze.

Ik brak er mijn nagels op, zette er mijn tanden in, maar na elke ontwarde knoop was er een volgende... Mijn vingers trilden. Dit maal had Egbert me een tastbaar raadsel opgegeven.

'Wat had je allemaal te onthouden, dat er zoveel knopen in moesten?' snauwde mijn moeder. 'Goede daden zeker... In niets kun je op jullie rekenen. In letterlijk niets. Niets, maar dan ook niets.'

'Oom Eegie heeft ze erin gedaan. Voor de grap.' Ik had het gevoel hem te verraden. Uit de richting Son naderde met grote snelheid een auto, die zonder vaart te minderen rakelings langs de gevallen bromfiets reed. Te laat, te laat... De bestuurder, met een zonnebril op, bleef recht voor zich uit kijken. De gestroomlijnde wagen was in een oogwenk verdwenen. Mijn vader had moeite zich op de been te houden. Hij knikte af en toe door de knieën. Zijn nagels krasten langs de bast van de boom. Nog drie strikken...

'Ik ben ziek,' hoorde ik hem plotseling zeggen alsof het een zakelijke mededeling betrof. Hij nam het gebit uit zijn mond en braakte van ons afgekeerd in de berm. Bij het kokhalzen sprong het bloed in kleine druppels van zijn gezicht. Toen het voorbij was, stak hij de prothese in zijn zak en leunde ruggelings tegen de boom, armen een beetje van zich af, handen half-gesloten, de palmen naar boven gekeerd... bijna een gebaar van verontschuldiging. Met de weggedraaide ogen leek hij nu sprekend op de Christus die ergens op een splitsing aan een gebeitst kruis hing.

Ik leerde de schaamte steeds beter kennen: de vage omtrekken van het gevoel, zoals ze door mijn moeders blik waren ontstaan, konden nu op grootse wijze worden ingekleurd. Ik was er klaar voor.

En nog had hij alle vernedering niet gehad.

'Ik ben ziek,' herhaalde hij. 'Ik moet...'

'Maar niet hier.' Het was mijn moeder op haar bitst. 'Niet waar de kinderen bij zijn. Ga maar het veld in... Ginds is een sloot.'

De laatste knoop sprong los en Egberts kleingeld rolde over de keien. Mariëtte knielde onmiddellijk neer om het op te rapen. Ik overhandigde mijn vader de kleine dameszakdoek. Hij stapte over het prikkeldraad en liep het weiland in, ondertussen zijn gezicht bettend. We zagen hem zigzaggend de immense schaduw van de toren oversteken. Aan het laatste zonlicht stond zich een paard te goed te doen. Met een zware staart ranselde het onophoudelijk rug en billen om zich de vliegen van het lijf te houden. Toen de slingerende man passeerde, schudde het paard de manen, maar bleef staan. Ik zag hem heftig naar het dier gebaren, en begreep al gauw dat hij de vliegen verjoeg die op zijn bebloede gezicht afkwamen.

Halverwege de sloot, die haaks op de weg stond, verdween hij in een bosje, dat hem niet geheel aan het oog onttrok. Het was begin mei: de struiken stonden nog niet ten volle in het blad. Door de dunne takken heen bleven zijn omtrekken zichtbaar. Hij liet zijn broek zakken en hurkte neer. De kinderen zagen zijn weerloos bleke billen. Maar in zijn vernedering was hun vader nog altijd waardiger dan in zijn bravoure.

Het paard stond roerloos, de staart hing stil. Mogelijk had de man in het bosje alle vliegen naar zich toe getrokken. Nadat hij zich uit zijn gehurkte houding had opgericht, scharrelde hij met gekluisterde voeten rond tussen de struiken. Misschien zocht hij een oude krant... Wat later zagen we hem handenvol gras uit de grond trekken.

Toen hij terug kwam gestrompeld, ging de zon onder. Nog somberder en dreigender stond de toren daar nu. Een vogel vloog een galmgat in. Het paard schraapte met een hoef over de grond en briede van ongenoegen...

Het bloed op mijn vaders gezicht was al goeddeels gestold en donker geworden. Het vormde twee paarsrode konen op zijn gezicht. Ook zijn neus en kin bleken beschadigd: een Indiaan met likken oorlogsverf.

Hij zette zijn brommer recht en nam de schade op. Veel deuken, maar de motor wilde nog starten. Mijn moeder nam de twee jongste kinderen achterop en gebood mij weer in de fietstassen plaats te nemen.

'Je rijdt nu naar huis,' beval ze mijn vader, 'en niet te hard. Begrepen?'

Hij knikte. We reden stapvoets weg. Ik zat achter hem: hij had een luchtje bij zich. Hij hield de zakdoek opengevouwen tegen zijn gezicht gedrukt-meer als een sluier om zijn schaamte mee te bedekken dan als een doekje tegen het bloeden. Het vod was te klein.

In Nederwetten en in Nuenen, en later in Geldrop, bleven de mensen staan om ons na te kijken. Zo reden we huiswaarts, ieder met onze eigen volwassen schaamte. 'Moesje.' Moesje! Ik heb gelukkig niks...!'